

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA‘LIMI VAZIRLIGI
RESPUBLIKA TA‘LIM MARKAZI**

**2012-2013-O‘QUV YILIDA UMUMIY
O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARINING
5-6 SINFLAR O‘QUVCHILARI UCHUN
MATEMATIKA, ADABIYOT, ONA TILI, RUS TILI,
BOTANIKA, TARIX,
FANLARIDAN BOSQICHLI NAZORAT
IMTIHON MATERIALLARI VA METODIK
TAVSIYALAR TO‘PLAMI**

TOSHKENT - 2013

Imtihon materiallari va tavsiyalar Respublika Ta'lim markazi qoshidagi ilmiy-metodik kengashlar tomonidan muhokama qilinib, nashrga tavsiya etilgan.

Maktab metodbirlashmalari imtihon biletlariga 15-20 % hajmda o'zgartirishlar kiritishi mumkin.

TUZUVCHILAR:

5-SINF

MATEMATIKA

L.N. Ten – Respublika Ta'lim markazining "Aniq va tabiiy fanlar" bo'limining bosh metodisti .

Shaniyazova M.M. – Toshkent shahar, Sergeli tumanidagi 300 – maktabning oily toifali matematika o'qituvchisi

ADABIYOT

Komila Usmonova – RTM filologiya fanlari bo'limi bosh metodisti

RUS TILI

R.Turmuxamedova – Toshkent shahar, Uchtepa tumanidagi 203 maktabning oily toifali rus tili o'qituvchisi

O.Maxsudova –RTM, xorijiy tillar bo'limi bosh metodisti

I.Matniyzo – RTM, xorijiy tillar bo'limi boshlig'i.

6-SINF

ONA TILI

G.Ziyodillayeva – RTM, Filologiya fanlari bo'limi bosh metodisti

TARIX

M.Xolboyeva – RTM, ijtimoiy,iqtisodiy bilim asoslari va ma'naviy ma'rifiy ishlar bo'limi bosh metodisti

BOTANIKA

1.Saparboyev - Respublika ta'lim markazi, biologiya fani metodisti.

2. O. Tuksarieva - Hamza tumanidagi 204 – maktabning biologiya fani o'qituvchisi.

Nashr uchun mas'ul

N. Turdiyev

Imtihon materiallarini ko'paytirib tarqatish ta'qiqlanadi.

5-SINF

MATEMATIKA

O'zbekiston Respublikasi umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinflarida matematika fanidan bosqichli nazorat imtihon yozma ish shaklida, tavsiya etilgan topshiriq variantlari asosida o'tkaziladi.

Bosqichli nazorat imtihoni uchun matematikadan taqdim etilgan ishlar ikki variantda berilgan. Mazkur topshiriqlar 5-sinfda o'quvchilar ega bo'lishi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni tekshirish uchun xizmat qiladi.

Bosqichli nazorat imtihoniga 2 astronomik soat ajratiladi.

Matematika fani chuqurlashtirib o'tiladigan maktab (sinf) ma'muriyati maktab matematika o'qituvchilari metodik birlashmasi qarori bilan 5-sinf o'quv dasturiga mos keladigan bittadan qo'shimcha topshiriq kiritishlari lozim. Shuning uchun topshiriq yechimlarini izohlab yozishlariga qo'shimcha (30 daqiqa) vaqt beriladi.

Imtihon boshlanishidan oldin imtihon komissiyasining raisi 5 ta muhrlangan konvertlarni stol ustiga qo'yadi.

Sinf o'qituvchilaridan biri ushbu konvertlardan bittasini tanlaydi va konvert muhri buzilmaganligiga ishonch hosil qilganidan so'ng sinf o'quvchilari oldida konvertni ochadi va 2 variantdan iborat topshiriqning raqamini e'lon qiladi.

O'qituvchi doskada topshiriqning ikkala variantini yozadi va chap qatorda o'tirdan o'quvchilar 1 - variantni, o'ng qatordagi o'quvchilar 2 - variantni yechishlarini tushuntiradi.

So'ng o'qituvchi har bir variant topshiriqlarini tushuntirib, yozma ishni yozishga qo'yiladigan talablarni aytib o'tadi.

Yozma ishga ajratilgan vaqt e'lon qilinib, doskada imtihonni boshlanish va tugash vaqti yozib qo'yiladi.

O'quvchilarning yozma ishlari 5 ballik baholash tizimi asosida baholanadi.

Bosqichli nazoratda o'quvchilarning matematikadan yozma ishlarini baholash mezonlari

№/№	Yechimning to'g'riligi / noto'g'riligi	ball
1	Har qanday to'g'ri yechim uchun; mantiqiy fikrlash va yechimni asoslashda hatoga yo'l qo'yilmasa; javobga mos chizma to'g'ri bajarilsa, hamda yozma ishga qo'yilgan barcha talablarga mos kelsa.	5
2	Har qanday to'g'ri yechim uchun, lekin hisoblashdagi kamchiliklar va 1-2 ta juziy hatolar uchun.	4
3	Topshiriqni bajarishda qo'pol xatoliklar va hisoblashdagi kamchiliklarga yo'l qo'yganligi, javobga to'g'ri erishilmaganligi uchun.	3
4	O'quvchining bajargan ishida bo'shliqlar juda ko'p	2

	bo'lgani sababli to'g'ri lavobga erishilmagani, lekin yechimda to'g'ri goya borligi ichun.	
5	Matematika nuqtai nazardan yechish boshlangan, lekin hisoblashda qo'pol xatolarga yo'l qo'yish natijasida noto'g'ri javob hosil qilingani va yechish izohlanmagani uchun.	1

I topshiriq

1 variant

1. 99989 dan katta, 6 raqami bilan tugaydigan besh xonali sonni yozing .
2. Ifodaning qiymatini toping: a) $9\frac{13}{19} + \left(8\frac{13}{19} - 3\frac{15}{19}\right)$;
b) $10\frac{4}{21} - \left(4\frac{10}{21} + 3\frac{19}{21}\right)$.
3. O'qmaydigan suvdagi tezligi 15 km/soat bo'lgan kater daryo oqimi bo'yicha 2 soat va daryo oqimiga qarshi 3 soat suzdi. Agar daryo oqimining tezligi 2 km/soat bo'lsa, kater shu vaqt oralig'ida qancha masofada bosib o'tgan.
4. Tenglamani yeching: $4,2 \cdot (0,25 + x) = 1,47$.
5. To'g'ri to'rtburchak shaklida bo'lgan bog' maydonining yuzasi 6 ar. Bog' kengligi 20 m. Bog'ning uzunligi nimaga teng ?

2 variant

1. 99988 dan katta, 7 raqami bilan tugaydigan besh xonali sonni yozing .
2. Ifodaning qiymatini toping: a) $8\frac{7}{9} + \left(7\frac{5}{9} - 4\frac{4}{9}\right)$;
b) $11\frac{2}{19} - \left(3\frac{17}{19} + 6\frac{14}{19}\right)$.
3. O'qmaydigan suvdagi tezligi 12 km/soat bo'lgan kater, daryo oqimi bo'yicha 3 soat va daryo oqimiga qarshi 5 soat suzdi. Agar daryo oqimining tezligi 3 km/soat bo'lsa, kater shu vaqt oralig'ida qancha masofada bosib o'tgan.
4. Tenglamani yeching: $3,8 \cdot (x + 1,3) = 9,5$.
5. To'g'ri to'rtburchak shaklidagi yer maydonining yuzasi 12 ar. Yer maydonining eni 30 m. Yer maydonining uzunligi nimaga teng ?

II topshiriq

1 variant

1. Koordinata (son) nurida koordinatalari 6, 2, 5 va 9 bo'lgan nuqtalarini belgilang.
2. Tenglamani yeching: a) $5m + 6m = 231$; b) $7x - 3x = 412$.
3. Xirmonda 120 kg arpa bor. Xirmondan bir gop arpa olinganidan so'ng, unda 65 % arpa qoldi. Qopga qancha arpa solingan ?
4. Amallarni bajaring: $0,81 : 2,7 + 4,5 \cdot 0,12 - 0,69$
5. To'g'ri to'rtburchakning bo'yi 78 sm, eni esa bo'yidan 3 marta qisqa. Shu to'g'ri to'rtburchakning perimetri va yuzasini toping.

2 variant

1. Koordinata (son) nurida koordinatalari 4, 3, 7 va 5 bo'lgan nuqtalarini belgilang.
2. Tenglamani yeching: a) $4x + 7x = 132$; b) $5m - 3m = 222$.
3. Yashikda 120 kg guruch bor. Bir necha kun davomida ro'zg'orda ishlatilganidan so'ng yashikdagi guruchning 25 % i qoldi. Yashikdan necha kg guruch ishlatilgan ?
4. Amallarni bajaring: $0,56 : 1,4 + 8,6 \cdot 0,15 - 0,15$
5. To'g'ri to'rtburchakning eni 18 m, va u bo'yidan 4 marta qisqa. Shu to'g'ri to'rtburchakning perimetri va yuzasini toping.

III topshiriq

1 variant

1. Sonlarni yaxlitlang: a) 73847 sonini minglar xonasiga;
b) 65237 sonini yuzlar xonasigacha;
b) 578299 sonini o'n minqlar xonasiga.
2. Agar $k = 754$, $m = 258$ bo'lsa, $(823 - k) + m$ ifodaning qiymatini toping.
3. Do'konga harbirida 3,6 kg dan bo'lgan 10 ta yashik va harbirida 3,2 kg dan bo'lgan 40 ta yashik keltirildi. Bitta yashikda o'rtacha necha kilogram olma bor ?

4. Tenglamani yeching: a) $x - 1\frac{5}{7} = 2\frac{1}{7}$; b) $(12\frac{5}{13} + y) - 9\frac{9}{13} = 7\frac{7}{13}$.

5. Agar xonaning eni 3,8 m, bo'yi enidan 0,7 m ga uzun balandligi esa bo'yidan 1,5 marta qisqa bo'lsa, uning hajmini toping.

2 variant

1. Sonlarni yaxlitlang: a) 147827 sonini minglar xonasigacha;
b) 24869 sonini yuzlar xonasigacha;
b) 586382 sonini o'nminqlar xonasigacha.

2. Agar $a = 549$, $b = 193$ bo'lsa, $(654 + a) - b$ ifodaning qiymatini toping.

3. 3 kun davomida kuniga 0,9 tonnadan, keyingi 2 kunda 1,3 tonnadan olmalar terildi. Bir kunda o'rtacha necha kg dan olmalar terilgan?

4. Tenglamani yeching: a) $y - 2\frac{1}{5} = 5\frac{2}{5}$; b) $(3\frac{9}{13} + y) - 4\frac{9}{13} = 1\frac{7}{13}$.

5. Agar xonaning bo'yi 5 m, eni bo'yidan 1,64 m ga qisqa, balandligi esa enidan 1,8 marta qisqa bo'lsa, uning hajmini toping.

IV topshiriq

1 variant

1. 26012 soni 49156 sonidan qanchaga kichik va 17381 sonidan qanchaga katta?

2. Ifodaning qiymatini toping: a) $\frac{6}{13} + \frac{4}{13} - \frac{8}{13}$; b) $7\frac{13}{15} - (2\frac{7}{15} + 3\frac{4}{15})$;
b) $(9\frac{12}{25} - 8\frac{16}{25}) + 4\frac{17}{25}$.

3. Qayiq oqim bo'yicha 0,8 soat va oqimga qarshi 0,3 soat suzdi. Qayiqning o'qmaydigan suvdagi tezligi 3,8 km/soat, oqim tezligi esa 1,3 km/soat. Qayiq shu vaqt oralig'ida qancha masofani suzib o'tdi?

4. Tenglamani yeching: $(4,5 - x) \cdot 5,8 = 8,7$.

5. Agar $\angle CAB = 53^\circ$, $\angle MNK = 90^\circ$ va $\angle POE = 118^\circ$ bo'lsa, CAB , MNK va POE burchaklarini yasang.

2 variant

1. 27843 soni 37123 sonidan qanchaga kichik va 11248 sonidan qanchaga katta?

2. Ifodaning qiymatini toping: a) $\frac{2}{9} + \frac{6}{9} - \frac{3}{9}$; b) $8\frac{25}{27} - \left(3\frac{8}{27} + 2\frac{3}{27}\right)$;
B) $\left(8\frac{3}{17} - 7\frac{15}{17}\right) + 3\frac{16}{17}$

3. Kater oqim bo'yicha 2,5 soat va oqimga qarshi 0,8 soat suzdi. Agar katerning o'qmaydigan suvdagi tezligi 40 km/soat, oqim tezligi esa 2,2 km/soat bo'lsa, kater shu vaqt oralig'ida qancha masofani bosib o'tdi?

4. Tenglamani yeching: $4,2 \cdot (0,25 + x) = 1,47$

5. Agar $\angle BCA = 154^\circ$, $\angle KMN = 28^\circ$ va $\angle OPE = 90^\circ$ bo'lsa, BCA , KMN va OPE burchaklarini yasang

V topshiriq

1 variant

1. Ifodaning qiymatini toping: a) $35^2 - 34 \cdot 32$; b) $(14 + 16^2):15$.

2. Ifodaning qiymatini hisoblang: $45,2 - a:b$, bunda $a = 0,339$, $b = 0,12$.

3. Istirohat bog'ining 3 ta gulzor va yo'lkalari bo'ylab 46 ta atirgul ko'chati ekildi. Agar yo'lklar bo'ylab 16 ta atirgul ekilgan bo'lsa, 1 ta gulzorga nechta atirgul ekilgan?

4. Tenglamani yeching: a) $\left(x + \frac{1}{7}\right) - \frac{4}{7} = \frac{2}{7}$; b) $\left(x - 1\frac{8}{9}\right) + 3\frac{7}{9} = 4\frac{4}{9}$

5. CED uchburchakning perimetri 36 dm. CE tomoni 15 dm, ED tomoni esa CE tomonidan 3 marta qisqa. CD tomoning uzunligini toping.

2 variant

1. Ifodaning qiymatini toping: a) $28^2 - 27 \cdot 25$; b) $(21^2 + 53):26$

2. Ifodaning qiymatini hisoblang: $45,2 - a:b$, bunda $a = 32,16$; $b = 0,8$.

3. Sayohatchilar 5 kunda baydarkada 98 km suzdilar. Birinchi kuni 22 km suzishdi. Keyingi har kunida bir xil masofani suzib o'tdilar. Shu masofani toping.

4. Tenglamani yeching: a) $\frac{5}{9} + \left(x - \frac{2}{9}\right) = \frac{7}{9}$; b) $\left(x + 2\frac{9}{11}\right) - 4\frac{10}{11} = 1\frac{4}{11}$

5. ABD uchburchakning perimetri 80 sm. AB tomoni 12 sm, BD tomoni esa AB tomonidan 3 marta uzun. AD tomonning uzunligini toping.

Adabiyot

V sinf

V sinfdan sinfdan-sinfga ko`chirish bosqichli nazorat imtihoni og`zaki tarzda yil davomida adabiyot fani bo`yicha o`rganilgan mavzular asosida o`tkaziladi.

Davlat ta`lim standartida V sinf o`quvchilari o`zlashtirishlari kerak bo`lgan bilim, ko`nikma va malakalarda dasturda berilgan ijodkorlar tarjimai holi, ularning asarlari, shuningdek, xalq og`zaki ijodi namunalari va boshlang`ich nazariy ma`lumotlar haqida bilimga ega bo`lish, matnni ifodali o`qish, matn mazmunini o`z so`zlari bilan bayon eta olish, asar qahramonlari xatti-harakatlariga mustaqil munosabat bildirish ko`nikmasini egallash, badiiy asarda tasvirlangan asosiy voqeani, lirik she`rlarda ifodalangan his-hayajonni anglash, maqol, topishmoq, ruboiy, hikoya, qasida haqida dastlabki tushunchalarni bilish, dasturda tavsiya etilgan 6-7 she`riy asarni yodlash malakasiga ega bo`lishi kerakligi belgilangan.

Bosqichli nazorat uchun savollar Davlat ta`lim standarti talablaridan kelib chiqib, o`qib - o`rganilgan asarlar, nazariy ma`lumotlar hamda yod olingan asarlar bo`yicha ikki qismdan iborat qilib tuzildi.

O`quvchi o`zi tanlagan bilet bo`yicha savol va topshiriqlarga javob beradi.

Og`zaki sinovni baholash quyidagi bilim, ko`nikma, malaka elementlari va me`yorlardan foydalangan holda amalga oshiriladi:

1. Ijodkorlarning asarlari mazmunini tushungan bo`lsa, fukrlarini asardan parcha keltirib isbotlasa, nutqi aniq, lo`nda va ravon bo`lsa, nazariy ma`lumotlarni bilsa, fikrini mustaqil bayon qilsa, nasriy yoki she`riy matnni talaffuz me`yorlariga(urg`u va mantiq qoidalariga) amal qilgan holda o`qisa – **5 ball** qo`yiladi.
2. Asar va uning qahramonlariga mustaqil munosabat bildirsas, asarlar mazmunini tushungan bo`lsa, fukrlarini mustaqil, ijodiy bayon etsa, asardan parcha keltirib, asoslasa, asar mazmunini to`liq ifodalashga harakat qilsa, nazariy ma`lumotlarni to`liq o`zlashtirmagan bo`lsa – **4 ball** qo`yiladi.
3. Asarni to`liq o`qimaganligi sezilsa, asar va uning qahramonlariga munosabat bildirishda mustaqil fikrlash malakasi, nutq ravonligi yetishmasa, nasriy va she`riy matnni o`qishda talaffuz me`yorlari biroz buzilsa – **3 ball** qo`yiladi.
4. Asar haqida to`liq tushunchaga ega bo`lmasa, nutqida adabiy nutq me`yorlariga rioya qilmasa, nasriy yoki she`riy matnni o`qishda talaffuz me`yorlari buzilsa, fukrlarini mustaqil, ijodiy bayon etolmasa – **2 ball** qo`yiladi.
5. Asar bo`yicha umumiy ma`lumotnigina bilsa, asar qahramonlari haqida tushunchaga ega bo`lmasa, nutqi adabiy til me`yorlariga javob bermasa, nasriy yoki she`riy matnni talab darajasida o`qimasa, fukrlarini mustaqil, ijodiy bayon etolmasa, matnni yoddan o`qish ko`nikmasini egallamagan bo`lsa – **1 ball** qo`yiladi.

Eslatma:

Berilgan javoblar ko'rsatilgan me'yorlardan biroz farq qilsa ham, yuqoridagi mezonlarga asoslanilgan holda baholanadi.

1-bilet

1. Oybekning «Fonarchi ota», «Bolaning ko'ngli podsho» hikoyalaridagi fanorchi ota, bola va bobo obrazlarining o'ziga xos sifatlariga tavsif bering.
2. Erkin Vohidovning «Nido» dostonidan parcha yod o'qing.

2-bilet

1. Maqollar, ularning qisqalik, ta'sirchanlik, teranlik xususiyatlari, mavzu doirasini misollar keltirib izohlang.
2. Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» dostonidan parcha yod o'qing.

3-bilet

1. Topishmoqlar xalq og'zaki ijodining o'ziga xos janri ekanligini misollar asosida sharhlang.
2. Bobur ruboiylaridan birini ifodali yod o'qing.

4-bilet

1. Ezop masallari nima haqida, ulardan birini keltiring va tahlil qiling.
2. Usmon Nosirning «Yur, tog'larga chiqaylik» she'rini ifodali yod o'qing.

5-bilet

1. «Uch og'a-ini botirlar» ertagida tasvirlangan botirlarning qaysi fazilatlarini sizga yoqdi? Ertak voqealariga asoslangan holda tushuntiring.
2. Usmon Nosirning she'rlaridan birini yoddan ifodali o'qing.

6 - bilet

1. «Susambil» ertagidagi jonivorlar obrazi va ularning mohiyati haqida so'zlab bering.
2. Asqad Muxtor she'rlaridan birini ifodali yod o'qing.

7- bilet

1. Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» dostonidagi asosiy qahramonlar, dostonidagi ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurash haqida so'zlang.
2. Usmon Nosirning «Yur, tog'larga chiqaylik» she'ridan ifodali yod o'qing.

8-bilet

1. M.Shayxzodaning «Iskandar Zulqarnayn» ertak-dostonidagi Iskandar, Sartarosh va Cho'pon obrazlariga tavsif bering, dostonidan misollar keltirib izohlang.
2. Mirtemir she'rlaridan birini yod o'qing.

9-bilet

1. Jonatan Sviftning «Gulliverning sayohatlari» asari majoziy asar ekanligi va undagi qahramonlar tabiatidagi ijtimoiy illatlarning kulgiga olinishini sharhlab bering.

2. Abdulla Oripovning «O‘zbekiston» she’ridan parcha yod o‘qing.

10-bilet

1. Hans Kristian Andersenning «Bulbul» ertagida tasvirlangan ezgulik va yomonlik o‘rtasidagi kurashni misollar asosida izohlang.
2. Topishmoq va maqol haqida tushuncha bering.

11-bilet

1. Abdulla Qodiriyning «Uloqda» hikoyasida o‘zbek bolalariga xos jihatlarning aks etganligini voqealarga tayanib izohlang.
2. Bobur – ruboiylaridan birini yod o‘qing.

12-bilet

2. Adabiyotning so‘z san’ati ekanligini, badiiy so‘z qudratini shoir va yozuvchilar asarlari misolida tushuntiring.
3. Darslikda berilgan topishmoqlardan misollar keltiring va ularni izohlang.

13-bilet

1. Mirkarim Osimning «Zulmat ichra nur» qissasidagi «Yoshlik ayyomining ilk bahori» “Yazd cho‘li” deb nomlangan lavhalarda Alisherning bolaligi va undagi kitobga bo‘lgan muhabbat, xayolot olamining kengligi, muhofazasining teranligini sharhlab bering.
2. Muqimiy «Sayohatnoma» sidan parcha yod o‘qing.

14-bilet

1. G‘afur G‘ulom. «Mening o‘g‘rigina bolam» hikoyasida Birinchi jahon urushi davridagi xalq hayotining aks ettirilishi va bola, kampir, o‘g‘ri obrazlarining haqqoniy tasvirlanganligini izohlang.
2. Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» dostonidan parcha yod o‘qing.

15-bilet

1. Usmon Nosirning hayoti va uning «Yur, tog‘larga chiqaylik», «Yo‘lchi», «Bolaligimga», «Yoshlik», «Yurganmisiz birga oy bilan», «Gulzor chaman...» she’rlarida bolalar tabiatiga xos xususiyatlarning mahorat bilan tasvir etilganligini sharhlang.
2. Abdulla Oripovning «O‘zbekiston» she’ridan parcha yod o‘qing.

16-bilet

1. Mirtemirning «Bulut», «Shudring», «To‘rg‘ay», «Baliq ovi», «Qishlog‘im» she’rlarida tabiatga mehr-muhabbatning ifoda etilishini tushuntiring.
2. Asqad Muxtor she’rlaridan birini ifodali yod o‘qing.

17-bilet

1. Asqad Muxtor she’riyatining o‘ziga xos xususiyatlari haqida gapiring.
2. Erkin Vohidovning «Nido» dostonidan parcha yod o‘qing.

18-bilet

1. O‘.Hoshimovning «Dunyoning ishlari» qissasidan olingan boblarda Ona, o‘g‘il va boshqa obrazlarning jonli tasvir etilganligini tushuntiring.
2. Mirtemir she’rlaridan birini yod o‘qing.

19-bilet

1. A.Sent-Ekzyuperining «Kichkina shahzoda» ertak-qissasida bolalar

olamining mahorat bilan tasvir etilishi, Kichkina shahzoda obrazi haqida gapiring.

2. Halq maqollaridan yod ayting va uning mazmunini sharhlang.

20-bilet

1. Alisher Navoiyning «Hayrat ul-abror» dostonida chin va yolgʻon soʻzning solishtirilishi, toʻgʻrilikning gʻolib kelishi, Sher bilan Durroj qismati haqida gapiring.
2. Muqimiy «Sayohatnoma» sidan parcha yod oʻqing.

21-bilet

1. Boburning hayoti va ijodi haqida maʼlumot bering. Uning ruboiylarida muallif hayoti, orzulari, armonlarining tasvir etilganligini tushuntiring.
2. Hamid Olimjonning «Oygul bilan Baxtiyor» dostonidan parcha yod oʻqing.

22-bilet

1. Muqimiy «Sayohatnoma» janrining asoschisi. Asarning hajviy yoʻnalishi, obrazlar tasvirini sharhlang.
2. Bobur ruboiylaridan birini yod oʻqing.

23-bilet

1. Saʼdiy Sheroziyning «Guliston» asari - oʻzbek didaktik adabiyotining yetuk namunasi ekanligi, unda toʻgʻri soʻz, qanoatli, mehnatkash, halol kishilar taqdirining aks ettirilishini tahlil qiling.
2. Usmon Nosirning «Yur, togʻlarga chiqaylik» sheʼridan ifodali yod oʻqing.

24- bilet

1. Abdulla Avloniyning «Vatanni suymak», «Vatan» sheʼrlarida goʻzal odo-axloqqa, yaxshilikka mayl, yomonlikdan hazar, el-yurtga, Vatanga muhabbat tuygʻularining ifoda qilinganligini sharhlang.
2. Erkin Vohidovning «Nido» dostonidan parcha yod oʻqing.

25-bilet

1. Abdulla Oripovning «Oʻzbekiston» sheʼrida ona yurt oʻtmishining gʻoyat taʼsirli va millat tarixi bilan uygʻun holda tasvirlanganligi izohlang.
2. Usmon Nosirning «Yur, togʻlarga chiqaylik» sheʼridan ifodali yod oʻqing.

26-bilet

1. Erkin Vohidovning «Nido» dostonida insoniyat boshiga tushgan eng ulugʻ falokat–Ikkinchi jahon urushi keltirgan balolarning murgʻak oʻsmir taqdirida qoldirgan izning aks ettirilishini misollar asosida izohlang.
2. Abdulla Oripovning «Oʻzbekiston» sheʼridan parcha yod oʻqing.

27-bilet

1. Nodar Dumbadzening «Hellados» hikoyasida bolalar hayoti, ular orasidagi murakkab munosabatlar, asardagi vatanparvarlik tuygʻusini tahlil qiling.
2. Adabiyotning soʻz sanʼati ekanligini tushuntirib bering.

28-bilet

1. «Uch ogʻa-ini botirlar» ertagidagi toʻngʻich, oʻrtancha va kenja botirlarning dovyurakligini voqealardan misollar keltirib sharhlang.
2. Sinfdan tashqari oʻqigan badiiy asaringiz haqida soʻzlab bering.

29-bilet

1. Alisher Navoiyning hayoti va ijodi haqida ma'lumot bering.
2. Bobur – ruboiylaridan birini yod o'qing.

30-bilet

1. Boburning hayoti va ijodi haqida ma'lumot bering.
2. Asqad Muxtor she'rlaridan birini ifodali yod o'qing.

РУССКИЙ ЯЗЫК

5 класс (устно)

Переводные экзамены в 5 классах школ с узбекским и другими языками обучения проводятся в устной форме. Экзаменационный материал состоит из 25 билетов. В каждом билете по два задания.

При помощи первого задания проверяются и оцениваются знания учеников по изученным материалам, их умения читать и пересказывать, соблюдая правила произношения и интонации, определяются умения выделить главную мысль прочитанного текста и навыки выражения своих рассуждений на русском языке, выполнение грамматических заданий к данному тексту.

Цель второго задания является проверка и оценка знаний учащихся по содержанию заранее подготовленных незнакомых текстов, умение определять главную мысль прочитанного текста своими словами через призму своего восприятия. Объем текста высказываний должен состоять из 6-7 предложений (70-80 слов) А также учитывается техника беглого и правильного чтения вслух, соблюдение интонации.

Для классов с углубленным изучением русского языка предлагается третье, дополнительное задание, которое связано с проверкой знаний, умений и навыков по изученному языковому материалу. Проверяются следующие элементы знаний, навыков и умений:

- знания изученного лексического и грамматического материала;
  - навыки употребления лексического материала и грамматических форм в типовых конструкциях;
  - умения составления связного, логически и грамматически правильно построенного самостоятельного высказывания по данной теме.
- Объем текста высказываний в 5 классе – 4-5 предложений (20-25 слов).

Критерии оценки первого задания.

Ученик грамотно прочитал данный текст. Подробно и с выражением передал содержание. Правильно выполнил задания к тексту, указанные в билете. Сумел показать требуемые знания, умения и навыки.	5
Ученик грамотно прочитал данный текст. Были допущены некоторые неточности при пересказе содержания. Дополнительные задания к тексту выполнены без ошибок. Знания, умения и навыки были продемонстрированы в полной мере.	4
Ученик прочитал текст, допустив ошибки в произношении. Не смог подробно передать содержание текста. Есть пробелы в	3

приобретенных знаниях, умениях и навыках.	
Ученик не имеет навыков и умений. Допускает ошибки при чтении. Не может подробно передать содержание прочитанного текста.	2
Ученик допускает много ошибок при чтении текста, не может передать его содержание, допускает неточности при выполнении заданий к тексту. Не может показать свои знания, умения и навыки.	1

Критерии оценки второго задания.

Чётко и выразительно читает стихотворение наизусть и умеет составлять собственные высказывания по картине или по заданной теме.	5
Допускает некоторые ошибки в произношении при составлении рассказа по картине и данной учителем теме.	4
Допускает ошибки при чтении стихотворения наизусть. При составлении предложений он использует однотипные предложения.	3
Допускает много ошибок при чтении наизусть, забывает слова, не понимает смысла прочитанного. При составлении предложений допускает грамматические ошибки.	2
Читает с ошибками. Бедный словарный запас. Плохо понимает смысл сказанного.	1

Выполнение каждого задания экзаменационного билета оценивается по пятибалльной системе. За каждый ответ выставляется оценка в соответствии с критериями. Затем полученные баллы суммируются, и выставляется средняя общая оценка. Если оценка спорная, можно задать дополнительный вопрос.

Конверт с экзаменационными заданиями, подготовленные методическими объединениями, запечатанные и проштампованные директором, вскрываются в момент начала аттестации председателем аттестационной комиссии в присутствии всех учеников, о чём составляется акт, о вскрытии конвертов. На подготовку отводится 15 минут.

Образцы текстов по второму заданию:

Мама.

Мама! Самое прекрасное слово на земле. Это первое слово, которое произносит человек. Оно звучит на всех языках мира одинаково нежно...

Дети часто свою маму считают тем человеком, который смотрит за ними, готовит им еду, стирает, гладит, учит уму-разуму, что-то позволяет, что-то запрещает.

Воспитывая детей, мать думает и том, что в старости они будут ей большой опорой, что они отблагодарят её за труды и заботы. Ведь роднее и понимающего человека, кроме мамы, нет никого на свете. Берегите наших дорогих матерей! (79 слов)

Дутар.

Дутар... Во многих узбекских семьях на почётном месте хранится этот инструмент. Он оживает под рукой и молодых, и пожилых людей.. Звучат долгие песни, а в них – рассказы о жизни, о радостях, о волшебных приключениях, о сказочных красотах природы. Жизнь на Востоке не проста. Она течёт под жарким солнцем, в постоянной борьбе с суровостью гор или кочевых странствиях по пустыням. Слушая дутар, люди на какое-то время забывали о трудностях и бедах, думали о добре, о том, что человек создан для счастья. (79 слов)

Билет № 1

1. Прочитайте и перескажите текст В. Степанкова «Как светит солнце?».
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 2

1. Прочитайте и перескажите текст А. Павловой «Солнышко, похожее на маму».
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 3

1. Прочитайте и перескажите текст А. Лопатина «Мальчик и темнота»
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 4

1. Прочитайте и перескажите «Сказку о счастливом кактусе». Скажите, где растут кактусы?
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 5

1. Прочитайте и перескажите текст «Доброе облако» В. Сабурова. Почему мальчик рассердился на облако.
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 6

1. Прочитайте и перескажите текст М. Скребцовой «Как я ловил рыбу».
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 7

1. Прочитайте и перескажите текст «Почему ель зимой и летом одним цветом?» Г. Скребицкого.
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 8

1. Прочитайте и перескажите рассказ «Ёжик» В. Осеевой.
2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 9

1. Прочитайте наизусть отрывок из стихотворения «Два кота» С. Маршака. Расскажите о своей кошке или помечтайте о ней, если у вас её нет.

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 10

1. Прочитайте и перескажите текст «Навруз». Назовите первый день весны.

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 11

1. Прочитайте и перескажите текст В. Чаплиной «Белка».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 12

1. Прочитайте наизусть стихотворение А. Усачёва «Я учусь в пятом классе».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 13

1. Прочитайте и перескажите текст А. Лопатиной «Кто вырастил ягодку?».
Какие ягоды ты знаешь?

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 14

1. Прочитайте и перескажите текст «Кураш – наша гордость». Ответьте на вопросы к тексту.

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет №15

1. Прочитайте и перескажите текст «Тополя».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 16

1. Прочитайте наизусть стихотворение «Шутка».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 17

1. Прочитайте и перескажите текст «В зоопарке». Каких зверей ты знаешь?

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 18

1. Прочитайте и перескажите отрывок из текста С. Галиевой «Поход».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 19

1. Прочитайте и перескажите текст «Встреча с ветеранами труда». Как в вашей школе организуют встречу с ветеранами?

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 20

1. Прочитайте и перескажите отрывок из басни «Учитель и ученик» (К. Костина). Почему Тяпкин не показал учителю домашнего задания?

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 21

1. Прочитайте наизусть стихотворение А. Усачёва «О ногтях».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 22

1. Прочитайте и перескажите текст А. Павловой «Солнышко, похожее на маму».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 23

1. Прочитайте и перескажите текст «Четыре бабочки». Как вы думаете, почему птица не увидела бабочек?

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 24

1. Составьте рассказ по картинке.

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

Билет № 25

1. Прочитайте наизусть отрывок стихотворения М. Дружинина «Правила дорожного движения».

2. Прочитать и пересказать содержание данного текста.

6 -SINF

ONA TILI

Ona tili ta'limi oldiga qo'yilgan ijtimoiy buyurtma o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgaralar fikrini anglashga va shu fikr mahsulini og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon qila olishga, ya'ni kommunikativ savodxonlikni rivojlantirishga o'rgatishdan iborat. Shundan kelib chiqqan holda ona tili ta'limi oldiga ijtimoiy jihatdan mukammal shakllangan, mustaqil fikrlay oladigan, nutq va muloqot madaniyati rivojlangan, savodxon shaxsni kamol toptirish maqsadi qo'yiladi.

Shu maqsadga ko'ra joriy o'quv yilida 6-sinfda ona tilidan bosqichli imtihon yozma ish, ya'ni nazorat diktanti shaklida o'tkaziladi. Diktant matnidagi so'zlar miqdorini belgilashda undagi barcha so'zlar hisobga olinadi. Diktant o'quvchilarning imlo savodxonligini tekshirish va oshirish, bilimlarini mustahkamlash maqsadlariga xizmat qiladi.

Diktantga quyidagi talablar qo'yiladi:

- yozma nazoratning bu turi o'quv yili davomida o'rganilgan mavzular yuzasidan bilim va malakalarni mustahkamlashga hamda tekshirishga xizmat qilishi;
- diktant uchun o'tilgan mavzularga to'la muvofiq keladigan va olingan bilimlarni sinash imkoniyatini beradigan material tanlanishi;

- tanlangan matn o`quvchiga ma'lum darslikdan olinmay, imkon qadar ijodiy bo`lishi, mustaqil o`qilgan yoki o`quvchiga notanish bo`lgan asarlardan olinib, ta'limiy, tarbiyaviy mohiyatga ega bo`lishi lozim.

Diktant matni 3 variantda tayyorlanadi. Har bir variantda bittadan matn bo`lib, bir o`quvchi 3 ta variantdan (konvertdan) bittasini tanlab oladi. Tanlab olingan konvertdagi matn sarlavhasi doskaga yozib qo`yiladi. O`qituvchi tomonidan diktant matni bir marta o`qib eshittiriladi. Matndagi murakkab so`zlar doskaga yozib qo`yiladi. Diktant matni o`qituvchi tomonidan o`qib turib (diktovka usulida) yozdirib boriladi.

Diktantni baholashda quyidagicha mezonga amal qilinadi:

«5» ball: a) mutlaqo xatosiz yozilgan; b) qo`pol bo`lmagan bitta imlo yoki bitta ishorat xatosi bo`lgan diktantga qo`yiladi.

«4» ball: ikkita imlo va ikkita ishorat xatosi bo`lgan diktantga qo`yiladi. Xatolar nisbati o`zgarishi mumkin, lekin ularning umumiy miqdori to`rttadan, imlo xato esa ikkitadan oshmasligi kerak.

«3» ball: to`rtta imlo hamda to`rtta ishorat xatosi bo`lgan diktantga qo`yiladi. Xatolar nisbati 3 imlo, 5 ishorat xato va boshqa ko`rinishlarda ham bo`lishi mumkin. Ammo imlo xato miqdori 4 tadan oshmasligi shart.

«2» ball: yettigacha imlo va 7 ta ishorat xatosi bo`lgan diktantga qo`yiladi.

Xatolar miqdori 15 tadan ortsa, «1» ball qo`yiladi.

Eslatma: 1. Diktantdagi xatolar nisbatan turlicha ko`rinishda bo`lishiga qaramay, baholashda imlo xatolar miqdori asosiy chegara sanaladi.

2. Agar diktantdagi tuzatishlar miqdori beshtadan ortiq bo`lsa, baho bir ballga pasayadi.

3. Agar diktantda uch va undan ortiq tuzatish bo`lsa, «5» ball qo`yilmaydi.

Matn hajmi 110-120 so`zdan iborat bo`lishi lozim.

Diktant yozish uchun 1 astronomik soat (60 daqiqa) beriladi.

Diktant matnlaridan namuna

Sarishtalik – noyob fazilat

Uy tartibi, intizomi, saranjomligi, asosan, oila bekasining zimmasida bo`lishi tabiiy. Bunga e'tiroz yo`q, lekin oilada zahmatkash onadan boshqa hech kim yo`qmi? Ishga yaroqli boshqa erkaklar, o`g`il bolalar-chi? Nahotki hamma ishni oila bekasiga tashlab qo`yilsa. Bu vijdon burchidan faqat qo`lidan ish kelmaydigan kichkina bolalaru qarilargina ozod, xolos. Supurgi hamma vaqt bir yerda tursin! Pichoq, sanchqi, qoshiq, taqsimcha, lagan, kosa, xullas, shularga o`xshash narsalarni doimo tayinli joyga qo`yinglar. Qaychi, ip, tugma, ignalarni hamma vaqt bir joyda saqlang, olib ishlatgandan keyin yana joyiga keltirib qo`ying. Ko`zga xunuk narsalarni ko`zdan qochirishga harakat qiling. Yana bir xil oilalarda oshxonadagi idishlari yuvilmasdan pashsha bosib yotadi, qani endi parvoyiga kelsa? Bolalar! Bilib qo`yinglar, har qaysi inson saranjom, toza, tartibli bo`lishi kerak!

(114 so`z. Mirzakalon Ismoilii.)

To`g`rilik

Aytishlaricha, qadim-qadim zamonda bir podsho koshona qurdirishni ixtiyor etibdi. U mashhur hunarmand ustalarni huzuriga chaqirib, maqsadini aytibdi. Ustalar reja tuzib, eng to`g`ri, kam-ko`sti yo`q, baland ustun axtarishib, shaharu qishloqlarni kezib chiqishibdi. Nihoyat, yolg`iz yashovchi kekxa ayol hovlisidagi azim terakni tanlashibdi. Ular kampirga tilla tangalar berib, tekranini kesib olib ketibdilar. Uni saroyning o`rtasiga o`rnatibdilar, zarxal naqshlar bilan ishlov beribdilar. Ustun esa saroy chiroyni yana ham ochib yuboribdi. Saroy bitgach, odamlar uni tomosha qilgani kelishibdi. Saroyini ko`rish uchun kelgan kampir ham ustunga qarab: “To`g`ri o`sganing uchun mana shunday bezanib, el e`tiborini tortib turibsan. Egri bo`lib o`sganingda o`tin bo`lib, yonib kul bo`larding. To`g`rilik senga shunchalar izzat-ikro baxsh etdi. SHu tufayli men ham yo`qchilikdan qutulib, turmushim yaxshilanib ketidi”,-degan ekan.

Demak, to`g`rilik, halollik insonni kamolot sari etaklaydi.

(126 so`z, “Inson odobi” kitobidan).

Abadiy tuyg`ular timsoli –Vatan

Inson yaratganning hukmi bilan qaysi makonda tug`ilsa, voyaga yetsa, unga o`sha joy Vatan bo`ladi. Vatanda insonning avlod-ajdodlari, davlati va xalqi bilan bog`liq an`ana va o`lmas qadriyatlar shakllanadi. Inson nafaqat o`z yurtining yeri va havosi, suvi va tabiatidan foydalanadi, balki Vatan inson uchun bebaho boylik, Vatanning borligi odamga beqiyos kuch-qudrat, g`ayrat-shijoat baxsh etadi. Chunki insonning eng pokiza va muqaddas tuyg`ulari o`zi tug`ilgan, voyaga yetgan zamin-Vatani bag`rida uyg`onadi. Kishi qadrdon yurtida o`zini ozod va erkin his qiladi. Shuning uchun xalqimiz «O`zga yurtda shoh bo`lguncha, o`z yurtingda gado bo`l`” deydi. Demak o`z yurtimizda oddiy kasb egasi bo`lmoq, o`zga yurtda podshoh bo`lishdan afzal ekan. Vatanning o`zi qanchalik bebaho bo`lsa, u bilan bog`liq tuyg`ular ham shunchalik qadrlidir. Shuning uchun Vatan tuyg`usi insonning doimiy ehtiyoji, abadiy tuyg`ular darajasida gavdalanadi. Bu tuyg`u qanchalik mukammal bo`lsa, inson shunchalik barkamoldir.

(135 so`z , “ Dillarda Vatan madhi” to`plamdan)

Tarix 6-sinf

Har yili o`quv yilining tugashi arafasida o`quvchilarning butun yil davomida egallagan bilimlarini tekshirish uchun bosqichli imtihon sinovi o`tkaziladi.

6-sinf o`quvchilarining tarix fani bo`yicha egallagan bilim, ko`nikma va malakalarini tekshirish maqsadida ushbu bosqichli nazorat sinovi uchun tavsiya etilayotgan imtihon biletleri 5-6 sinflar tarix fani o`quv dasturi asosida tuzilgan.

Imtihon biletleri (30 ta) har biri 3ta savoldan iborat bo'lib, birinchi va ikkinchi savol jahonda va O'zbekistonda mavjud bo'lgan eng qadimgi davlatlar tarixiga oiddir. Uchinchi savol tarixiy atamadan iborat bo'lib, unda o'quvchi atama to'g'risida ma'lumot berishi kerak bo'ladi. Chunki, tarixiy termin va atamalar tarix fanining ajralmas qismi hisoblanadi.

O'quvchlarning javoblari quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

Birinchi va ikkinchi savol quyidagi mezon asosida baholanadi:	Ball
– Muhim voqealarning sanasini aytish;	1
– Tarixiy voqealarning sabab va oqibatlarini bilish;	1
– ko'rsatilayotgan muhim voqeaning sodir bo'lgan joyini xaritadan ko'rsatish;	1
– Tarixiy atamalarning mazmuni va ahamiyatini tushuntirish; ijobiy va salbiy tomonlarini farqlay olish;	1
– Voqea va hodisalarga o'zining munosabatini bayon qilish.	1

Uchinchi savol quyidagi mezon asosida baholanadi:	Ball
tarixiy atamani to'g'ri talaffiz qilia olsa	1
atama qaysi davlatga taalluqli ekanligini ayta olsa	1
atamaga to'g'ri izoh bera olsa	1
atamaning qaysi davrga taalluqli ekanligini ayta olsa	1
atamaning qaysi sohaga taalluqli ekanligini ayta olsa	1

Har bir javob alohida baholanadi va uchga bo'linadi. Masalan: $4+4+5=13:3=4,3$ bo'lsa, 4 qo'yiladi. Agar ballar soni 4,5 dan oshsa, 5 qo'yiladi.

Tajribali, ijodkor o'qituvchilar tavsiya etilayotgan biletarga maktab metod birlashmasi qaroriga binoan 15-20% gacha o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritilishlari mumkin. Tarix fani chuqurlashtirib o'qitiladigan sinflar uchun esa murakkabroq savollar tizilishi tavsiya etiladi.

Eslatma: O'quvchilarga bilet olganlaridan so'ng tayyorgarlik ko'rish uchun 15, javob berish uchun esa 10 daqiqa vaqt beriladi.

Bosqichli nazorat sinovining yakuniy bali (bahosi) sinf jurnalining Tarix sahifasiga qo'yiladi.

Imtihon biletleri

1-Bilet

1. Tarix fani nimani o'rgatadi?
2. Muzeylar haqida nimalarni bulasiz?
3. Demokratya.

2-Bilet

1. Tarixni o'rganish manbalariga misollar keltiring.
2. Qadimgi davr yozuvlari haqida ma'lumot bering.

3. Strateg.

3-Bilet

1. Yillarni hisoblashga qanday voqea asos qilib olingan?
2. To'maris kimlarga qarshi kurashgan?
3. Iyeroglif.

4-Bilet

1. Arxeologiya fani nimalar haqida ma'lumot beradi?
2. Tangalar qachon va qanday paydo bo'lgan?
3. Delta

5-Bilet

1. Antropologiya va etnografiya fanlari haqida nimalarni bilasiz?
2. Teshiktosh yodgorligining jahon tarixidagi ahamiyati nimadan iborat?
3. "Nom"

6-Bilet

1. Metall davrining asosiy xususiyatlarini aytib bering.
2. O'rta Osiyolik buyuk allomalar haqida gapirib bering.
3. Fir'avn

7-Bilet

1. Qadimgi dunyoning mo'jizalarini aytib bering.
2. «Avesto»da insonlardagi qaysi fazilat haqidagi g'oya ilgari surilgan?.
3. Papirus

8-Bilet

1. Xammurappi qonunlari va ularning ahamiyati haqida gapirib bering.
2. Buyuk Amir Temur tuzgan markazlashgan davlat haqida gapirib bering.
3. Chandallar

9-Bilet

1. Doro I hukmronligi haqida gapirib bering.
2. O'rta Osiyoda qadimda qanday savdo yo'llari mavjud bo'lgan?
3. Goplitlar

10-Bilet

1. Qadimgi xitoyliklarning mashg'ulotlari to'g'risida nimalarni bilasiz?
2. Jaloliddin Manguberdi kimlarga qarshi kurashgan?
3. Varvar

11-Bilet

1. Qadimgi davrda Hindistonning madaniyati va fanlar rivoji haqida gapirib bering.
2. Ma'mun akademiyasi haqida nimalarni bilasiz?
3. Agora

12-Bilet

1. Qadimgi Misr iyerogliflari haqida gapirib bering.
2. O'rta Osiyoning eng qadimgi davlatlari va ularning joylashuvi haqida gapirib bering.
3. Pedagog.

13-Bilet

1. Qadimgi xitoyliklarning ixtirolarini to'g'risiga gapirib bering.
2. O'rta Osiyodagi dastlabki maktab qachon paydo bo'lgan?
3. Italiya.

14-Bilet

1. Buyuk Xitoy devorining qurilishiga nima sabab bo'lgan?
2. "Avesto" kitobi nechta kitobdan iborat va uni kim o'qishga muvassar bo'lgan?
3. Ossuariy.

15-Bilet

1. Qadimgi Afina demokratiyasi qanday xususiyatga ega bo'lgan?
2. Shiroq qanday jasorat ko'rsatgan?
3. Forum.

16-Bilet

1. Qadimgi yunon sivilizatsiyalarining yo'q bo'lib ketish sababi nimada edi?
2. Qadimgi manbalarda saklar necha guruhga bo'lingan va qanday hududlarda joylashganlar?
3. Amulet.

17-Bilet

1. Yunon arxitekturasining qanday o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lgan?
2. Zardushtiylikning asoschisi haqida nimalarni bilasiz.
3. Respublika.

18-Bilet

1. Gomer dostonlari nimalar haqida hikoya qiladi?
2. Ozbekiston hududida arxeologlar o'rgangan qadimgi manzilgohlar haqida gapirib bering.

3. Koloniya.

19-Bilet

1. Rim imperiyasi qulashining sabablari nimadan iborat bo'lgan?
2. O'zbekiston tarixida Buyuk ipak yo'li qanday ahamiyatga ega bo'lgan?
3. Konsul.

20-Bilet

1. Rim qonunchiligining o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat bo'lgan?
2. Qadimgi Xorazm davlati haqida gapirib bering.
3. Senat.

21-Bilet

1. Qadimgi Olimpiya o'yinlari haqida gapirib bering.
2. Kushon davlati haqida gapirib bering.
3. Teatr.

22-Bilet

1. Qadimgi yunon afsonalarining biri haqida gapirib bering .
2. Qadimgi Baqtriya davlati haqida gapirib bering.
3. Kandidat.

23-Bilet

1. Qadimgi diniy e'tiqodlarning paydo bo'lish sabablarini aytib bering.
2. Qoyatosh suratlari O'zbekistonning qaysi hududlaridan topilgan?
3. Provinsiya.

24-Bilet

1. Ahamoniylar davlatining tashkil topishi haqida gapirib beribg.
2. Spitamen boshchiligadagi qo'zg'olon qanday sababga ko'ra sodir bo'lgan?
3. Gladiator.

25-Bilet

1. Qadimgi Misr davlatining tashkil topishi haqida gapirib beribg.
2. Buyuk olim Ulug'bek haqida nimalarni bilasiz?
3. Metek.

26-Bilet

1. Inson tomonidan yaratilgan dastlabki mehnat qurollari qanday bo'lgan?
2. Kushon davlati haqida gapirib bering.
3. Akademiya.

27-Bilet

1. Yunon-makedon qo'shinlarining O'rta Osiyoga bostirib kirishining oqibatlarini haqida gapirib bering.
2. Qadimgi qoyatosh rasmlari qaysi davrda paydo bo'lgan?
3. Maktab.

28-Bilet

1. Dunyodagi qadimgi davlatlar to'g'risida gapirib bering.
2. Temuriylar davri madaniyati haqida so'zlab bering.
3. Labirint.

29-Bilet

1. "12 jadal qonunlari" haqida nimalarni bilasiz?
2. Qadimgi Davon davlati haqida gapirib bering.
3. Observatoriya.

30-Bilet

1. Birlashgan Millatlar tashkiloti to'g'risida nimalarni bilasiz?
2. O'zbekistonning tarixiy-memoriy obidalari haqida gapirib bering.
3. Stipendiya.

BOTANIKA

So'z boshi.

Botanika fani umumta'lim maktablarining 6-sinfida o'qib tugatiladi. O'quvchilar botanika kursidan ma'lum bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari talab etiladi. Masalan:

- botanika fani mazmunida beriladigan asosiy biologik qonunlar va nazariyalarni bilish;
- o'simlikning ildizi, poyasi, bargi, vegetativ ko'payishi, guli, mevasi va urug'lari, o'simlik organlarining atrof-muhit bilan bog'liqligi, o'simliklar sistemasi, o'simliklarning asosiy bo'limlari, o'simliklar olamining rivojlanishi, o'simliklar qatlami, manzarali o'simliklar haqida bilimga ega bo'lish;
- tur, turkum, oila, sinf, bo'lim to'g'risidagi asosiy sistematik birliklar tushunchalarini bilish;

- o‘simliklarga nisbatan ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishning zarurligini bilish va unga amal qila olish;
- O‘zbekistonda botanika fanining rivojlanish tarixini bilish;
- botanikaga oid bilimlardan turmushda va qishloq xo‘jaligi ishlarida foydalana olish.

Botanika fanidan bosqichli nazorat og‘zaki sunov shaklida o‘tkaziladi. Har bir o‘quvchiga 3 tadan savol beriladi. Savollarning 2 tasi nazariy, 1 tasi amaliy mashg‘ulotga oid bo‘ladi. Har bir berilgan savolga javob 5 ballik tizim asosida baholanadi. Baholar umumlashtirilib o‘rtacha baho chiqariladi. Masalan:
 $4+5+3=12:3=4$

O‘quvchilarni baholashda ball ular egallashlari lozim bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalardan kelib chiqib belgilanadi. Masalan: «Hujayra va uning tarkibiy qismlari» mavzusida o‘quvchilar quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari lozim:

- o‘simliklarni hujayralardan tuzilganligini bilish.
- hujayra qanday tarkibiy qismlardan iboratligini bilish.
- hujayra qobig‘ining tuzilishi va vazifasini tushuntira olish.
- sitoplazmaning o‘ziga xos xususiyatlarini bilish.
- mag‘izning tuzilishi va vazifasini tushuntira olish
- plastidalarning tuzilishi va xillarini bilish
- vakuol va uning vazifasini bilish.

Nazariy savollarga berilgan javoblarni baholash mezon.

№	Baholash mezon	Baho
1.	Savollar mazmunan to‘la ochib berilsa, tushunchalar to‘liq va aniq yoritilsa	5
2.	Javoblar asosan to‘g‘ri, lekin izchillik buzilgan, qonuniyatlar va nazariyalar tavsifida qisman noaniqliklar bo‘lsa	4
3.	Javoblar qisman to‘g‘ri, tushunchalarni izohlashda bir qancha xatoliklarga yo‘l qo‘yilgan bo‘lsa	3
4.	Javoblar to‘g‘ri xulosalanmagan, fikrlar chalkash, tushunchalarda xatolar ko‘p	2
5.	Tushunchalar noto‘g‘ri talqin etilgan, javoblar xato bo‘lsa	1

Amaliy ish va laboratoriya mashg‘ulotlarini baholash mezon.

№	Baholash mezon	Baho
1.	Laboratoriya ishini bajarish ketma-ketlikka rioya etilgan holda to‘g‘ri va to‘liq bajarilgan, rasm va jadvallar to‘g‘ri ifodalangan, to‘g‘ri xulosalangan bo‘lsa	5
2.	Ishni bajarish ketma-ketligiga rioya etilgan. Tajribalar to‘liq bajarilgan, lekin natijalarni ifodalashda kichik xatoliklarga yo‘l	4

	qo'yilgan bo'lsa	
3.	Ishni bajarish ketma-ketligiga to'liq rioya etilmagan. Ish qisman to'g'ri bajarilgan, lekin natijalar rasm va jadvallarda ifodalanmagan bo'lsa.	3
4.	Jihozlar to'g'ri tanlangan, lekin ishni bajarish ketma-ketligiga rioya etilmagan, ishni bajarishga to'g'ri yondashilmagan bo'lsa	2
5.	Jihozlar to'g'ri tanlanmagan, ish noto'g'ri bajarilgan.	1

Amaliy ishlar va laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish uchun zarur laboratoriya jihozlari, preparatlar va boshqa materiallar o'qituvchi tomonidan oldindan tayyorlanadi.

1-bilet

1. Botanika fani qanday bo'limlardan iborat?
2. Ra'nodoshlar oilasiga qanday o'simliklar kiradi?
3. Maktab hovlisida o'suvchi o'simliklarning gullari misolida gul tuzilishini o'rganish.

2-bilet

1. Tabiatda o'suvchi qanday dorivor o'simliklar haqida bilasiz?
2. Karamdoshlar oilasiga mansub o'simliklarning o'ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
3. Gerbariydan foydalanib o'simliklarning qanday to'pgulga ega ekanligini aniqlash.

3-bilet

1. Qanday iste'mol qilinadigan o'simliklar haqida bilasiz?
2. Sho'radoshlar oilasiga kiruvchi o'simliklarning gul tuzilishi qanday?
3. Loviya va bug'doy o'simligi urug'larini tuzilishini o'rganish.

4-bilet

1. Qanday yovvoyi yem-xashak o'simliklari haqida bulasiz?
2. Gulxayridoshlar oilasiga mansub o'simliklarning inson hayotidagi ahamiyati nimalardan iborat?
3. Urug' tarkibidagi moddalarni aniqlash.

5-bilet

1. O'zbekiston «Qizil kitob»iga kiritilgan qanday o'simliklar haqida ma'lumotga egasiz?
2. Burchoqdoshlar oilasiga mansub o'simliklarni tabiatdagi ahamiyati nimalardan iborat?
3. Urug'larning nafas olishini tajribada kuzatish.

6-bilet

1. O'simliklarning qanday hayotiy shakllari bor?

2. Ituzumdoshlar oilasi vakillari mevasining tuzilishi qanday?
3. Sut kislotasi hosil qiluvchi bakteriyalarni mikroskopda kuzatish.

7-bilet

1. Kuzda o'simlik hayotida ro'y beradigan o'zgarishlar haqida qanday ma'lumotga egasiz?
2. O'zbekistonda tokdoshlar oilasining qanday turkumlariga mansub o'simliklar o'sadi?
3. Mag'or zamburug'idan preparat tayyorlash va uni mikroskopda kuzatish.

8-bilet

1. Hujayra qanday qismlardan tuzilgan?
2. Qovoqdoshlar oilasiga mansub madaniy o'simliklar haqida nimalarni bilasiz?
3. Bir hujayrali suv o'tlarni mikroskop ostida kuzatish.

9-bilet

1. Hujayraning o'sishi va ko'payishi qanday amalga oshadi?
2. Ziradoshlar oilasiga mansub osimliklarning o'ziga xos xususiyatlari nimadan iborat?
3. Atrofimizda o'sib turgan o'simliklardan yoki gerbariylardan foydalanib yopiq urug'li va ochiq urug'li o'simliklarni o'zaro taqqoslash.

10-bilet

1. O'simlik to'qimalarining qanday turlari bor?
2. Qoqidoshlar oilasiga mansub o'simliklarning gul tuzilishi qanday?
3. Olma, namatak, qulupnay o'simliklarini olib ularning barglaridagi o'xshashlik va tafovutlarni aniqlang.

11-bilet

1. Ildizning qanday turlari va tizimlarini bilasiz?
2. Loladoshlar oilasiga mansub noyob turlar haqida nimalarni bilasiz?
3. Gerbariylardan foydalanib oq sho'ra va olabo'talarning tuzilishini qiyoslab o'rganing va qanday sharoitda o'sishini aniqlang.

12-bilet

1. Ildizning tashqi va ichki tuzilishini tushuntirib bering.
2. Piyozdoshlar oilasiga mansub o'simliklar haqida qanday ma'lumotga egasiz?
3. Burchoqdoshlar oilasiga kiruvchi mosh, yantoq, sebarga kabi o'simliklarni gerbariylardan yoki yangi o'simliklardan olingan na'munalarni o'zaro taqqoslash.

13-bilet

1. Ildiz qanday nafas oladi?
2. Bug'doydoshlar oilasi vakillarining poya va barg tuzilishi qanday?
3. Gerbariylardan foydalanib ziradoshlar oilasiga xos belgilarni aniqlang.

14-bilet

1. Novda qanday qismlardan tuzilgan?
2. Gul qanday qismlardan tuzilgan?
3. Biologiya xonasidagi yorug‘sevar va qurg‘oqchilikga chidamli o‘simliklarni aniqlang.

15-bilet

1. Kurtakning tuzilishi va turlari haqida ma’lumot bering.
2. To‘pgullarning qanday turlari bor?
3. O‘tib turgan yoki saqlanayotgan gerbariyalardan foydalanib, qirqbo‘g‘im, archa va namataklarni taqqoslab, ulardagi o‘xshashlik va tafovutlarni aniqlash.

16-bilet

1. Poyalarning o‘shiga ko‘ra qanday shakllari farq qilinadi?
2. Gullar qanday yo‘llar bilan changlanadi?
3. Bosh piyozning piyozini ichki tuzilishini o‘rganish

17-bilet

1. Poyaning ichki tuzilishini tushuntirib bering.
2. Meva qanday qismlardan iborat?
3. Maktab tajriba maydonida o‘suvi o‘simliklarning barg shakllarini o‘rganish.

18-bilet

1. Poya nima hisobiga bo‘yiga o‘sadi?
2. Urug‘ning tuzilishini tushunib bering.
3. Poyada moddalarning harakatini tajribada kuzatish.

19-bilet

1. Poyada oziq moddalarni harakatlanishini tushuntirib bering.
2. Meva va urug‘larning qanday yo‘llar bilan tarqaladi?
3. Kurtakning ichki tuzilishini lupa yordamida kuzatish.

20-bilet

1. Shakli o‘zgargan yer osti novdalarning qanday shakllari bor?
2. Bakteriyalarning tabiatdagi ahamiyati nimadan iborat?
3. Oldindan tayyorlangan loviya va bug‘doy maysalarini ildizini taqqoslash.

21-bilet

1. Tugunak va ildizpoyali o‘simliklar haqida ma’lumot bering.
2. Zamburug‘larning o‘ziga xos xususiyatlari nimalardan iborat?
3. Ildiz tuklarini mikroskopda kuzatish.

22-bilet

1. Barglarning qanday shakllari farq qilinadi?
2. Tabiatda lishayniklarning qanday xillari uchraydi?
3. O‘q ildiz va popuk ildiz tizimini maktab hovlisidan yig‘ib olingan o‘simliklar misolida o‘rganish.

23-bilet

1. Barglarning tashqi tuzilishini tushuntirib bering.
2. Bir va ko'p hujayrali suv o'tlar haqida ma'lumot bering.
3. Hujayralarning xilma-xilligini ko'rish uchun o'simliklarning turli organlaridan preparat tayyorlash.

24-bilet

1. Barglarning ichki tuzilishini tushuntirib bering.
2. Funariya yo'sini qanday usulda ko'payadi?
3. Pomidor hujayrasini lupa yordamida kuzatish.

25-bilet

1. Novdada barglar qanday joylashadi?
2. Dala qirqbo'g'imi haqida ma'lumot bering.
3. Gulli o'simliklarning organlari bilan tanishish.

26-bilet

1. Fotosintez jarayonini tushuntirib bering.
2. Qirqquloqlar bo'limi vakillari qanday sharoitda o'sadi?
3. Barglarning suv bug'latishini tajribada qanday kuzatish mumkin.

27-bilet

1. Barglar qanday nafas oladi?
2. Ochiq urug'li o'simliklarga qanday o'simliklar kiradi?
3. Barglarning nafas olishini tajribada qanday kuzatish mumkin?

28-bilet

1. Barglarning suv bug'latishi qanday amalga oshadi?
2. O'simlik dunyosiga ekologik omillarning ta'siri nimadan iborat?
3. Mikroskop bilan ishlash qoidalarini tushuntirib bering.

29-bilet

1. Vegetativ usulda ko'payuvchi qanday yovvoyi o'simliklarni bilasiz?
2. O'zbekistonning o'simlik boyligi haqida ma'lumot bering.
3. Piyoz po'sti hujayrasini mikroskop ostida o'rganish.

30-bilet

1. Madaniy o'simliklarning vegetativ ko'payishining qanday shakllari bor?
2. Yerda o'simlik dunyosining rivojlanishi haqida nimalarni bilasiz?
3. Mikroskopning tuzilishini tushuntirib bering.